

נוביני קרקובסקיה Nowiny Krakowskie

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
Związek Krakowian w Izraelu
Association of Cracowians in Israel

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר
ת.ד. 17209 תל אביב 6117102
cracowassociation@gmail.com
טלפון: 09-9579540, פקס: 054-4436366
http://cracowassociation.blogspot.co.il/

גליון 73, ינואר 2013 טבת תשע"ג

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

ופעילויות לתושבי קרקוב היהודים ולאלה המתעניינים ביהדות.

בין היתר מתקיימים חוגים ללימוד השפה העברית ב-3 רמות: למתחילים, מתקדמים ומתקדמים מאד, חוג ללימודי השפה היידיש לצד מועדון יידיש, חוג ללימודי ריקודי עם ישראלים; בית ספר של יום א' פועל כל יום ראשון ובו כתות ג' וכיתות לתלמידי בית ספר יסודי.

מרכז תרבות יהודית בקרקוב

המרכז הקהילתי היהודי של קרקוב (JCC), שנפתח באפריל 2008, ופועל במשכנו שברחוב מיודובה 26, מציע מגוון רחב של פעילויות לציבור היהודי וגם למי שאינו יהודי.

בסעודת יום השבת שמתקיימת כל יום שישי לוקחים חלק עשרות מתושבי העיר, וכך גם בכל האירועים המתקיימים במקום לציון חגי ישראל.

המרכז, הצמוד לבית הכנסת ה"טמפל", מפעיל גם מספר רב של חוגים

פתיתים

בימים אלה ראה אור ספרו של פרופסור שמעון רדליך, היסטוריון מאוניברסיטת באר שבע, "חיים במעבר - יהודים בלודז' שלאחר המלחמה 1945-1950". פרופ' רדליך, התגורר בלודז' מספר שנים אחרי המלחמה.

הספר מגולל את סיפורו האישי של הנער שמעון בשנים שמיד לאחר המלחמה, ואת סיפורם של היהודים שחזרו לפולין וחיו בלודז' באותה תקופה.

המעוניינים לרכוש את הספר יפנו למחבר 02-6797942.

סיפורם של שמונה ניצולי שואה "רק הילדות אינה מזדקנת - בשואה היינו ילדים" בעריכתה של מירה קני-פז ראה אור לאחרונה, בתמיכת מרכז הארגונים של ניצולי השואה בישראל.

אליציה וסרטייל, בתם של אדמונד והלנה שנברג מקרקוב מעלה בספר את זכרונותיה וחוויותיה.

הנריק מיגוצקי (Henryk Migocki) נהג מקרקוב, מציע שרות הסעות בקרקוב וסביבותיה, במחירים סבירים ושרות מעולה.

הנריק דובר פולנית ואנגלית והוא מוכן לסייע גם בחיפוש מסמכים אישיים בפולין. טלפון: 48-537-409-600 mighen@gmail.com

על קרקוב באתר השטעטל הוירטואלי, בכתובת: http://www.sztetl.org.pl/en/city/krakow/

מחקר על שוד אוצרות אומנות של יהודי קרקוב

שוד אוצרות האמנות האלה על ידי הגרמנים והפולנים בתקופת המלחמה ולאחר מכן בתקופה הקומוניסטית, תוך התייחסות לשיטות הגזל והשוד. בנוסף תחקור אגנישקה את גורלם של אוצרות היודאיקה שהיו בידי הקהילה היהודית ובידי אנשים פרטיים במטרה להקים בסיס נתונים מקיף על אמנים יהודים, אספנים ואספני עתיקות שפעלו בקרקוב באותן שנים.

הנושא סבוך ומעט מאד נכתב עליו ולפיכך כדי להשלים את עבודתה מבקשת אגנישקה לגבות עדויות מחברים בארגון שלנו שיכולים להרחיב ולהוסיף בנושא. כדוגמא כותבת לנו אגנישקה שהיא עובדת על האוסף של גבי אלזה קראוס לבית סרה שנתרם למוזיאון הלאומי בקרקוב, אך אין מידע כיצד נשמר האוסף בזמן המלחמה ובזמן השלטון הקומוניסטי.

כל מי שיכול לתרום לנושא מתבקש לכתוב למערכת או ישירות לחוקרת yagnayass@gmail.com

יודאיקה שנשדדה בימי המלחמה מביתו של יצחק צבי לזר הי"ד בכרך ולניצה 10

גב' אגנישקה-אננה יס-אלסטון, דוקטורנטית במכון ללימודי יהדות באוניברסיטה היגלונית בקרקוב, מבקשת לכתוב את עבודת הדוקטורט שלה על אוצרות אמנות של יהודי קרקוב בשנים 1918-1939.

בעבודתה מבקשת אגנישקה לחקור את

דמי חבר לשנת 2013

השנה החדשה החלה ואנו מבקשים להקדים ולשלם את דמי החבר השנתיים, וזאת על מנת לאפשר לנו המשך פעילות סדירה.

נא לשלוח המחאה על סך 150 ש"ח לפקודת ארצון יוצאי קרקוב בישראל, ת.ד. 17209 תל אביב 6117102

צוואתה של גוסטה דוידסון וחבריה

לפני רגע הדלקתי נרות חנוכה לזכרם של המכבים הגיבורים שהרימו את נס המרד. מעטים נגד רבים. זה דורות שכל יהודי מדליק נרות לזכרם ולזכר גבורתם.

לפני 70 שנה פעלה המחתרת הציונית של צעירות וצעירים יהודים בקרקוב, עיר הבירה של האוטונומיה הפולנית תחת השלטון הנאצי. בפעולה הידועה כיום כ"ליל ציגנריה" זרקנו חברי המחתרת בקבוקי מולוטוב תוצרת בית על בית הקפה במרכז העיר. מבקרי בית הקפה היו בכירי אס.אס. ואנשי פקידות נאצית בכירה שבאו לחגוג את חג המולד שלהם. בנוסף הדבקנו כרוזים הקוראים לאוכלוסיה הפולנית להתנגד לכובש הנאצי, הנפנו דגלי לאום פולניים על בניינים מרכזיים וגשרי נהר הויסלה, וכן התנקשנו בנאצים המזדמנים ברחוב.

הייתה זו הפעולה המחתרית הראשונה בקנה מידה כזה. הראשונה מבין כל המחתרות שפעלו בשטחי הכיבוש הנאצי.

אנו מצווים לזכור זאת לעד! גם בתנאים הקשים ביותר יהודים אחזו בנשק ושילמו, גם אם זה מעט שבמעטים, לאויב הנאצי על ההשפלות והמוות של בני עמנו. לא, הם לא חשבו שיכלו לנצח, אלא החליטו לרשום שלוש שורות בהיסטוריה.

היהדות שאחרי מלחמת העולם השנייה, שמרכזה בארץ ישראל, מצרפת את מיתוס הגבורה של המחתרות היהודיות בגטאות, אל סיפורי הגבורה המיתולוגיים של המדינה המתחדשת, ואל סיפורי הגבורה המיתולוגיים מתקופת המכבים ומתקופת התנ"ך.

קשיי היומיום ומורכבות החיים בארץ ישראל גורמים לנו לאבד במידה

מה את התחושה ההיסטורית של חשיבות המעשה הציוני, של המחתרות היהודיות בזמן האפל, אז הפנה לנו כל העולם עורף.

כאשר שכבתי בחדר חולים במחנה ריכוז אושוויץ, ואיש אס.אס. סימן אותי למשלוח לקרמטוריום, לא פחדתי מן המוות, באושוויץ כולם רצו למות, דבר אחד לא נתן לי מנוח, חשבתי כי אני אחרון חברי המחתרת וסיפור הקבוצה הקרקובאית הלוחמת לא יסופר! ראיתי בעיני רוחי את הבחורות והבחורים הנהדרים שנתנו את החשוב מכל - את חייהם - רק כדי להראות שיהודים אחזו בנשק ונלחמו בחיה הנאצית, על כבוד האדם היהודי. גם היום בערוב חיי בארצי ובמולדתי לא משה ממני המחשבה והדאגה האם יזכרו אנשים אלו.

יודע אני כמה קשה בעולמנו המשתנה, בעידן הטלוויזיה, שבו חדשה רודפת חדשה, כאשר מלחמות לא מסתיימות אלא נמשכות ומתחדשות, לדרוש כי הנצחתם תהיה בראש מעיינינו. אך אסור לנו לשכוח כי אז עמנו נחרב ואותם מעטים שמרו על כבודו של העם! חייבים אנו לחנך לאורם את הדורות הבאים. גבורתם היא לפיד המאיר מעט את החושך הנוראי של אותה תקופה. על כן אני מודה לארגון הקרקובאי ויתר מוסדות ההנצחה בארץ ובעולם שעושים לשמירת הגחלת. יבורכו הם.

ואני תקווה כי צוואתה של גוסטה דוידסון שרשמה בדף הראשון של יומנה שנכתב על גבי דפי נייר טואלט ביושבה בתא המוות בבית הסוהר הלצ'וב בקרקוב. בו היא מבקשת, אני מצטט: "מבין חומות הכלא, שממנו בוודאי לא נצא בחיים, הננו שולחים

לכם ברכה זו, ברכתם האחרונה של לוחמים צעירים. בנופלנו למען המטרה הנעלה והקדושה לנו. משאלת לבנו היא - כי יישמר זכרנו בעתיד. מי ייתן והזיכרונות המועטים הללו, הרשומים על גבי הדפים הפזורים, יעלו לפניכם תמונה נאמנה של המרד האחרון והעז ביותר בחיינו"

צוואתה כי יישמר זכרם בעתיד כאן בארץ ישראל, ארץ עליה חלמו ולא ניתן להם להגיע אליה—תקווים.

האם יישמר זכרם בעתיד? לדאבון ליבי אני יותר מאשר מסופקני. ניסינו בכל כוחנו להעביר בקשתנו שבכמה ערים כגון: חיפה, תל אביב וכו' יקרא רחוב על שמם. התשובה הייתה לא. לגבורתם של צעירות וצעירים יהודים שרשמו בדמם שלוש שורות בהיסטוריה, ראשונים בין המורדים, אין מקום במדינת ישראל לשמור את זכרונם. השנה במלאות 70 שנה למעשה גבורתם העילאית אין מקום לקיים עצרת לזכרם.

אני נפרד מכם בכאב גדול שהנני נושא בקרבי שלא הצלחתי לקיים את צוואתה של גוסטה. משאלתי היחידה שזכר גבורתם ישמר לעד.

יהודה (פולדק) מימון (וסרמן)
במלאת 70 שנה לפעולת
"ציגנריה"

ישראל בן זאב

במסגרת ארועי חנוכה של ארגון יוצאי קרקוב ולציון 70 שנה לפעולות המרי של תנועות הנוער בקרקוב, ביקרנו אבי, אברהם בן זאב (שכטר) יליד 1911 בקרקוב, ואנוכי, במכון "משואה". הביקור לוהו בביקור בתערוכה כולל הסברים וסרטונים, והיה מעניין ומאלף, והעשיר את ידיעותינו. שיריו של מרדכי גבירטיג, איש קרקוב, בביצוע שחקני תאטרון ה"ידישפיל" הנעימו את הזמן.

במהלך הביקור בתערוכה נתקלתי בצילום משנת 1932 של חנוכיה הניצבת על אדן חלון בגרמניה, כשברקע נראה דגל עם צלב הקרס הנאצי. החנוכיה נתרמה למוזיאון "יד ושם" בירושלים, ואחת לשנה בחג החנוכה מקבלים צאצאי התורמים את החנוכיה, להדלקת נרות החג בה, ולאחר מכן חוזרת החנוכיה למוזיאון.

שרידי קברים שהתגלו בשטח מחנה הריכוז לשעבר

משפצים את שטח מחנה פלשוב

במהלך החודשים האחרונים עסקה קבוצה של אסירים מבתי הסוהר בפולין בפרויקט מיוחד של ניקוי השטחים בפלשוב, במקום שבו היה מחנה הריכוז.

קבוצת האסירים גזמה את העצים והשיחים הרבים אשר צמחו פרא במשך עשרות שנים במקום, ניכשה את העשבים, סיקלה את האבנים וישרה חלק מהשטחים במקום. במקום הוכנו שבילי גישה וכל שטח ה"אפלפלץ" של מחנה הריכוז נחשף מחדש.

האסירים אשר עובדים בפרויקט שייכים לפרויקט "תיקון" במסגרתו אסירים מבתי סוהר ברחבי פולין עוסקים בניקוי בתי עלמין יהודיים וזוכים גם להרחבת ידיעותיהם ביהדות ובהיסטוריה של היהודים בפולין.

לדברי ראש הקהילה היהודית של קרקוב, מר תדאוש יעקובוביץ, בעת העבודות נמצאו במקום מספר שברי מצבות שכוסו באדמה במהלך השנים. כל השברים האלה נאספים כדי לשלבם ב"קיר זכרון".

במהלך העבודות נחשפו גם מספר קברים (רק הלוח האופקי המכסה את הקבר), אך לא ידוע מי הם הקבורים במקום שכן לא נמצאו לוחות עם כיתוב עליהם. גם

הריסות בית הלוויות הנמצאים בסמוך ל"בית האפור", הבית שימש את חברת קדישא בעבר, נחשפו לעין כל. עוד הוסיף יעקובוביץ כי העבודות תתחדשנה בתחילת האביב, וכל השטח ינוקה ויוסדר, כל העצים יגזמו על מנת "שאי אפשר יהיה למכור פירות מעצים אשר צומחים על קברי אבותינו".

זכרונות ילדות, בין "יסודי התורה" ל"שטיבל"

שלנו קראו ר' יצחק (איצ'ע) קינסטלר (Künstler). מדי ערב שבת הוא היה צועד כק"מ כדי להגיע למעליצער רב (מעליץ היא עיירה קטנה בגליציה), אשר הציג מדי ליל שבת ניגון חדש, בדרך כלל שירי לכת, וחזני השטיבעלעך השתדלו ללמוד אותם בעל פה, כדי לבצע אותם בשבת בבוקר בשטיבל.

חוץ מזה היו גם "בעלי תפילות", שרבו ביניהם כדי לעלות לבימה בשחרית, מוסף, מנחה, מעריב וכיו"ב. אחי ואני זוכרים את שמותיהם של איתי (איצ'ע) טילס (Tilts) ואחיו (ששמו הפרטי לא זכור לנו). בנו של אחד מהם, חיים יוסל טילס, עלה לדעתנו לא"י ב-1939. אחד הגבאים היה יוסף בוכן (Bouchan), אדם אב-גוף עד מאד, בעיקר צווארו הענק הרשים את הילדים. מן הסתם היו בשטיבל שלנו, כמו בכל שטיבל, יהודים ששהו בו כל היום ולמדו תורה, ככל הנראה בתמיכת משפחתם או הקהילה, היה בו מניין לפחות 18 מתוך 24 שעות.

אנו זוכרים כיצד צחקנו על יהודי בשם ישראל באליצער, שהיה לפחות בן 60 ואת כל אחד שניכנס לשטיבל שאל: "איהר זייד מיך מויחל?" ("האם אתה סולח לי?"), והוא שאל גם "פישערים" כמונו. כמובן שכל הרחוב וגם הרחובות השכנים באו להתפלל בשטיבל שלנו. אנו זוכרים בין השאר את משפחות פישר, קאנארק, לנדאו. בשטיבל זה גם עשינו כמובן את ה"בר מצווה" שלנו ואת העליה לתורה. כמעט בכל שבת באנו ל"קידוש", מה שאהבנו מאד כי נתנו שם "לעקעץ", עוגות שונות, שתיה וגם היה קצת יותר מרחב להשתולל כי לא היינו חייבים להיות צמודים לאבא שלנו.

בשטיבל גם נחגגו הסעודה השלישית וסעודת מלווה מלכה, זו האחרונה עד מאוחר בלילה בין שבת ליום א', סביר שלקראת השעה 23. כל הסעודות הללו גרמו לכך שבשטיבל היה ריח חזק של הרינג [דג מלוח], של ארבעס (חומס שלם), של בירה ואף של וודקה. ליד הכניסה היה מקום בו השמש אסף את השאריות כדי לזרוק אותן, אבל הוא לא עשה זאת מיידית ולפעמים זה לקח יום או יומיים, מכאן הריח. היה זה יותר מקום מפגש מאשר מקום של קדושה, נראה לנו שכך ראו זאת האנשים.

ויקטור (שאייט דוד) קלפהולץ

עד למלחמה שפרצה ב-1939 גרנו ברחוב Celna 6 - Podgórze, פודגורזה, פרבר של קרקוב. בית הספר שלי, "יסודי התורה", עמד קרוב מאד למגרש המשחקים של "מכבי קרקוב" והיה שייך לזרם "אגודת ישראל". הוא נחשב לבית ספק יקר (היה ל"אגודה" גם תלמוד תורה בו למדו חניס). המעניין הוא שאז למדו בבתי הספר של "אגודת ישראל" גם מקצועות חול, כמו פולנית, מתמטיקה, היסטוריה, גיאוגרפיה וכו'. זה היה בשעות הבוקר, בין 8 ל-12, וחלק מהמורים היו גלויי ראש. זכור לי מנהל לימודי הבוקר, ד"ר טויפל, וכן המורה למתמטיקה, מר גולדשטיין. אחר הצהריים, מ-2 עד 5, התנהלו הלימודים במקצועות ה"קודש" כולל לשון קודש, יידיש ועוד. למקצועות החול היו בחינות ומי שנכשל נשאר כיתה, בעוד ל"קודש" לא היו בחינות והלימודים התנהלו ברצף, שנה אחר שנה. זכור לי "מלמד" אחד מכיתות הקודש, ר' ישראל אלי קרימולובסקי.

בקיץ יצאו תלמידי בית הספר למחנה קיץ ("קולונייה") במקום שנקרא Jordanow, שם פגשנו איכרים יהודיים באיזור זה של הקרפטים. לימדו אותנו אז שיר לכבוד ר' אשר שפירא, אחד מראשי אגודת ישראל בקרקוב, שהיה הפוסק האחרון בענייני "יסודי התורה", ועודני זוכר את מילות השיר הזה:

"קימץ קינדער פין די קולוניה

אלע מיט איין הרמוניע

צי געבען א שייב ווהיידע [הודיה]

דעם פירר פין די קולוניה

לאמין זינגן שירע, שירע ווהיידע

לאמין זינגען שירע לכובד רעב אושר שפירע

אבי, אחי חנוך (הנייק) ואני התפללנו ב"שטיבל" שהיה כמעט מול ביתנו, ב- Celna 9 (11?). הוא נקרא "סקאבינע שטיבל" (סקאבינה היא עיירה השוכנת מספר ק"מ מקרקוב). ראש השטיבל, הסמכות, היה אדם בשם הרב יוסף מוישה שניאורסון [אביו של הרב ברוך שמעון שניאורסון מראשי חברי מועצת גדולי התורה בארץ ישראל וראש ישיבת טשיבין בירושלים], הוא היה חתנו של הסקאבינער רבי, הרב שמחה פרנקל תאומים, שהיה לו בית מדרש משלו, במרחק 500-600 מטר גם ב-Podgórze. לחזן

זיקוקין דינור - מחזרים של פעם

פליציה שטנדיג, ילידת קרקוב 1895, בת סלומון אינפלד ואסתר לבית כהנא, מתה ב-2 במאי 1945 בברגן-בלזן

פליציה שטנדיג הייתה עיתונאית ופעילה בהסתדרות הנשים הציונית בקרקוב שבפולין לפני מלחמת העולם השנייה. וכך כותב עליה בעלה, יעקב שטנדיג, בהקדמה לספרו "פלושוב": "פליציה שטנדיג הייתה לוחמת למען כבוד האשה ולמען עתיד טוב יותר בשבילה בחברתנו. היא נאבקה מעל דפי העיתונות היומית הפולנית, במאמריה שנדפסו בעתונים היומיים: Ilustrowany Kurier Codzienny, Nowy Dziennik, Chwila, Nasz Przegląd, Pani Domu, Bluszcz, As, On, i Ona, Zycie Swiadome, Tygodnik Kobiety ובאמצעות שיחות ברדיו, בדבר זכותן של הנשים לקבוע את גורלן וזכותן לתכנון המשפחה. בקובץ רשימות Usta Lakierowane שיצא לאור בשנת 1938, תקפה את אופנת השימוש המופרז באיפור ובצבע גם אצל צעירות, המאבדות על ידי כך את רעננותן וחינן הטבעי. היא הייתה חברת ההנהלה של האגודה לתיכנון המשפחה בקרקוב, ולקחה חלק פעיל בעבודתה התרבותית והחינוכית של הנהלת ההסתדרות הנשים הציוניות "יוצו" בקרקוב.

היא התנסה בחיי הגטו, האקציות וחסול הגטו, נאלצה לעמוד בהשפלות ובעינויים של גטו פלאשוב, מיום 13 במארס 1943 עד יום 21 באוקטובר 1944, ולא נחסך ממנה גם הגיהנום של הסגרציות: מי לחיים ומי לתנור של אושוויץ. לבסוף הוכנעה האומללה על ידי מחלת הטיפוס בברגן-בלזן, ימים ספורים אחרי שחרור המחנה על ידי צבאות בעלות הברית, ולא זכתה להשיע עוד את קולה ולבטא את רגשי המרד וההתקוממות שנצטברו בנפשה על הפשע האיום שביצע העם הגרמני נגד האנושות כולה והעם היהודי במיוחד.

בתוכנית "זיקוקין דינור" ב-6 בדצמבר 2012 סיפר שוקה די-נור על פליציה כלהלן: "נכדותיה, ורדה ונעמה, העבירו אלי את קובץ סיפוריה שתורגמו מפולנית. הקשיבו לסיפור הבא, שלא שייך כלל לחיי הגטו ותלאות המלחמה, שכתבה פליציה, פמיניסטית דאז, בשנות השלושים של המאה הקודמת:

לאחר עשר שנות נישואין נסעה גב' ניוטה לבית הבראה בחו"ל להירגע מילדיה המתוקים ולנוח מעול משק הבית. אפילו בעלה הרגיש והדואג שידל אותה לנסוע. כשמאחוריה

אינספור הוראות לבעלה ולמשרתת, יצאה גברת ניוטה לנופש הראשון שלה.

ניוטה לא הייתה אישה מודרנית במיוחד, לא בהופעתה וגם לא בהשקפותיה על מוסד הנישואין, למרות שחשבה שעל החסרונות הנ"ל היא פוצתה בצידו שכלי. בכל עשר שנות נישואיה לא בגדה בבעלה, אף לא פעם אחת, ומה שגרוע יותר, כלל לא התכוונה לעשות זאת. הרפתקה תמימה קטנה... אולי היא הייתה מוכנה לחוות. הרי שנה רודפת שנה, היא כבר בת 32, מעט כבר נשאר מהנעורים. האם בית ההבראה יזמן לה משהו... אבל... בבית ההבראה החברה הגברית לא הייתה מעניינת במיוחד. כמה צעירים חיוורים, כמה ותיקים מגובנים, כמה דוגמאות של מה שמכונה גיל העמידה. בקיצור, איש לא עבר את הסף עבורה. שבוע ראשון חלף בטיולים, בחברה לא קוסמת והרבה קריאה.

ואז... בשבוע השני הגיע אדון הנריק. גבוה, נאה, מגונדר וחיוכו כובש. היא שמה לב אליו בארוחת הבוקר, למעשה לצחוקו הרם, אורח כה נדיר בחבורה המשעממת. והוא הגיע והסעיר את כולם בסיפורי החידודים שלו. באקראי נפגשו מבטיהם והנריק סקר אותה מכף רגל ועד ראש, מתעכב לזמן ארוך על רגליה. אצל ניוטה, הרגלים היו החלק החזק שלה, מאז ומעולם.

פתאום הציק לה שלא קנתה את זוג הנעלים היפות מעור הנחש שראתה שלשום בחלון הראווה שבשדרה. ועוד באותו יום הפכה את כוונתה למעשה, ובצהריים כבר טופפו רגליה נעולות בנעליים החדשות, שהוסיפו להן חן רב.

כשנתקלה בהנריק שישב על הספסל בגינה היא שמה לב שהוא בוחן שוב את רגליה, ולמראה נעליה החדשות חיוכו התרחב. בערב בכלל שפר מזלה – כי המנהלת הושיבה את הנריק בכסא שבאקראי התפנה לידה.

במשך כמה ימים הצטרף הנריק לטיוליה ומעולם לא חסר להם נושא לשיחה. הימים חלפו לניוטה כעננים בשמי האביב. ההיכרות החדשה האפילה על הכול. הנריק התנהג כמו ג'נטלמן אמיתי בכל דבר, אבל את התעניינותו ברגליה לא יכול היה להסתיר, במבטים בלבד עדיין, לא במילים, ולבטח לא במגע.

לאחר שבועיים שבילתה בנעימים בתמימות גן עדן, הנריק היה צריך

לשוב לביתו. "יש לי בקשה אליך." אמר במבוכה, "האוכל לבוא לחדרך בערב, הערב האחרון שלי?"

"הכיצד אסרב לבקשה אחרונה?" השיבה ניוטה, וליבה דפק בעוצמה.

לאחר ארוחת הערב היא מיהרה לחדרה, תווה האם הערב האחרון הפיח בו אומץ. בהתרגשות מלווה בצפייה היא החליפה לשמלה הירקרק שהחמיאה לגזרתה, פידרה את אפה והברישה את תלתליה.

הנריק הגיע אז וחבילה לבנה תחת בית שחיו. פרחים אולי? בונבוניירה? הנריק נראה לא משוחרר ואז אזר אומץ: "אודה ואתוודה, התמזל מזלי לפגוש ידידת נופש נעימה כמוך..." צמרמורת של התרגשות חלפה בה. "...את כל כך שונה מנשים אחרות." ניוטה הרגישה שהיא בוערת.

הוא כחכת בגרונו ומבטו נדד שוב לרגליה, אל שולי שמלתה. היא חשה עקצוצים בברכיה. "אני מקשיבה" היא לחשה לו.

הנריק, בהקלה מסוימת, שלח ידו לקופסא שהביא ושלף זוג נעליים חדשות כמו שלה. "רגלייך כה יפות וענוגות, כמה יופי יש בהן..." הוא החל לומר במבוכה.

היא חיכתה בנשימה עצורה למילים האחרונות. הנריק עפעף בעיניו ואמר: "את בדיוק במידה של אשתי... הנעליים עבורה... ואת יודעת במעבר הגבול... עם נעליים משומשות יותר קל לעבור... האם תיאותי לנעול אותם רק מעט הערב?"

כתבה פליציה שטנדיג
תרגמה מפולנית מרה זילברברג

יהושע אוזיאש טהון (1870-1936)

בחודש אוקטובר התקיים כנס בינלאומי שהוקדש לזכרו של המנהיג הציוני הנערץ של יהדות קרקוב ופולין, רבי יהושע אוזיאש טהון. הכנס, שכותרתו "יהושע אוזיאש טהון (1870-1936) - חייו, מחשבותיו ופעולותיו", נערך על ידי המכון ללימודים יהודיים באוניברסיטה היגלונית, המחלקה ללימודי עברית באוניברסיטת ורשה והמכון להיסטוריה של יהודי פולין ויחסי ישראל פולין באוניברסיטת תל אביב.

יהושע טהון נולד בשנת 1870 בלבוב למשפחה עניה ואורתודוקסית והיה עסקן, סופר, הוגה דעות, פובליציסט, רב ומנהיג ציוני, ממנהיגי יהדות פולין בתקופה שבין שתי מלחמות העולם.

טהון למד בלבוב בחדר, בישיבה ובגימנסיה. מגיל צעיר היה פעיל בתחומים חברתיים ודתיים ובגימנסיה יסד את אגודת "מקרא קודש" ואת אגודת "ציונים". ב-1890 החל בלימודי פילוסופיה וסוציולוגיה באוניברסיטה של ברלין, ובמקביל החל בלימודי רבנות. עבודת הדוקטורט שלו, שהתפרסמה ב-1895, היתה בנושא "התפתחות עקרונות היסוד בפילוסופיה המוסרית של קאנט".

במהלך לימודיו החל גם בפעילות בתנועת צעירים "ישראל הצעיר", והוא וחבריו הושפעו מרעיונותיהם של אחד העם. בשנים אלה החל טהון בפעילותו הציונית וסייע לתאודור הרצל בהכנות לקונגרס הציוני הראשון בבאזל שנערך ב-1897, אך לא השתתף בקונגרס אישית שכן באותה שנה הוסמך כרב ומונה לרבה של

הקהילה הרפורמית של קרקוב. טהון בחר בקרקוב למרות שהוצעה לו משרה דומה בגרמניה ומשרת הוראה באוניברסיטת ברלין.

בשנת 1919 השתתף טהון בוועד המשלחות היהודיות לוועידת השלום בוורסאי, כנציג המועצה הלאומית של יהדות מערב גליציה. בשנים 1919-1935 כיהן בסיים (פרלמנט) הפולני והיה בין הצירים הבולטים בפרלמנט הפולני ובין מייצגי המאבק היהודי לזכויות מיעוט לאומי בפולין. בתפקיד זה היה הבולט ממנסחי ההבנה הפולנית-יהודית בכל הקשור לזכויות היהודים, שנחתמה ב-1925 בין הציונים והממשל הפולני.

יהושע טהון היה לנשא אגודת "בני ברית" בקרקוב, והקים את סניף הוועד הקרקובאי לטיפול ביתומי מלחמה יהודיים בגליציה, ומ-1922, במשך 4 שנים, היה נשיא "תרבות" בפולין (רשת בתי ספר עבריים ציוניים שפעלה בארצות שבמזרח אירופה וביחוד בפולין בתקופה שבין שתי מלחמות העולם). בשנת 1923 ביקר בארה"ב ושם הרצה והשתתף במפגשים רבים להקמת בית ליהודים בפלשתינה וכן ערך מגביות ליהודי אירופה המזרחית. ב-1925 ביקר בפלשתינה על מנת להכיר את הנושא מקרוב.

טהון כתב ופרסם מאמרים רבים בנושאי הציונות והיהדות, בעתונות העברית, האידית, הגרמנית והפולנית. בין היתר פרסם טורים בעתון הקרקובאי הציוני "נובי דז'ניק".

**השלט שעל הבית ברחוב יסנה 5:
"בבית זה גר מן תרס"ה עד תרצ"ו
הרב ד"ר אברהם יהושע טהון ז"ל
אחד מבכירי האומה
אשר בכח דבריו הכבירים ובעטו
השנון הגן על כבוד עמו וזכויותיו"**

בפעילותו הציונית הוא שילב בין היסודות הרעיוניים של אחד העם ובין הציונות הפרקטית של תאודור הרצל. הוא האמין שקודם לבניית המולדת בפלשתינה על היהודים להשתנות באמצעות תרבות ולימוד.

טהון נפטר ב-1936 ממחלת ריאות בה חלה עוד בגיל צעיר, ונקבר בבית הקברות היהודי "החדש" שברחוב מיוזבה. על שמו של הרב יהושע אוזיאש טהון, שהיה גם פעיל ציוני בחברת "הכשרת הישוב", נקרא הישוב השיתופי בית יהושע, אשר הוקם באוגוסט 1938 על ידי חברת תנועת הנוער עקיבא.

טהון מקבל את פניו של נשיא ההסתדרות הציונית העולמית נחום סוקולוב, קרקוב נובמבר 1929

נכסים וכספים בחברה להשבת נכסי שואה

החברה לאיתור ולהשבת נכסים של נספי השואה הוקמה בשנת 2007 מתוקף חוק, במטרה לעשות צדק היסטורי עם נספי השואה ולהשיב ליורשיהם החוקיים נכסים בישראל שהיו בבעלותם. ביקשנו, וקיבלנו, רשימה של בעלי נכסים מקרקוב ואנו מבקשים כי תבדקו את הרשימה בתשומת לב רבה ותנסו לאתר יורשים לאותם נכסים. מידע נוסף באתר החברה <http://www.hashava.org.il/>

Abeles Mendel	Zins Lionora	Bloch Bruder	Markowitz Salomon
Blut Samuel Leib	Zahler Moritz	Flamm Emil	Mirtenbaum Leon
Goldflus Lipman	Kozman Josef	Freinwald Moritz	Nebenzahl Moritz
Gros Chaim	Korenhauer Moses	Freiwal Lazar	Pafeles Selig
Greun Abraham Izak	Kane Majer	Fritz Heinrich	Pamm Mendel
Hammer Kalman	Rosenwasser Saul	Goldwasser L.	Peltz Sina
Holander Lazar	Rosenkranz Leib Leo	Grunwald Roman	Rieser Gerson
Hirschberg Yehuda	Riterman Nachmieli	Gumplowitz Eliaz	Ripp Leon
Hirschprung Herschel	Noach	Gunzig Dawid	Rose Adolf
Schija	Stieglitz Abraham	Heumann Heinrich	Rosenfeld Chaim
Wolf Chaim	Sternberg Hirsch	Himmelblau Mietek	Simcha
Weinfeld Lipman	Schenker Matylda	Hollander Israel	Rubinstein Simche
Chananie	Adler Dr. Leo	Holzer Rachel	Schenker Ferdynand
Tager Peretz	Adler Michael	Horowitz Michael	Schmeidler Hillel
Tiefenbrunn Moses	Aleksandrowicz R.	Jankler M.	Schmerler Joel
Mane Majer	Bauminger Izaak	Krov Herman	Schonberg Moses
Mandelbaum Simon	Bauminger Joel	Landau Abraham	Spira Isak Meyer
Fielder Rosa	Bauminger Salomon	Lehrfreund Michael	Urobin Juda
Fizman Rachela	Bernstein Leib	Leser Max	Wellner Josef Aron
Proper Isidor	Birnbaum Jonatan	Machauf Jacob	Wohl Salomon M.
Zucker Mendel	Blankstein Emanuel	Mahler Selig	Zeltner Leon

כותרת התמונה "עבודות כפייה בקרקוב. חיילים שפיקחו על עבודות הכפייה צילמו סדרת תמונות שבהן נראים יהודים במחנות. כמה מאותם חיילים בוורמאכט צילמו את אותם אנשים לאורך זמן, כך שאפשר ללמוד מהתמונות לא מעט על חייהם."

התמונה התפרסמה בעתונות בשבועות האחרונים. אולי מישו מזהה בין האנשים את קרובי משפחתו? איפה ובאיזה נסיבות צולמה התמונה?

מרכינים ראש, אבלים ומשתתפים בצער המשפחה על פטירתו של חברנו היקר

משה מימון ז"ל (מרצל וסרמן)

יליד 1920 בקרקוב, בוגר הגימנסיה העברית.

עלה לישראל ב-1948 עם רעייתו רחל לבית לנדאו, נפגש עם אחיו יהודה (פולדק) יב"א והתגייס לצה"ל והשתחרר בדרגת סא"ל. הותיר אחריו שני בנים, נכדים ונין.

המכון ללימודים יהודיים בקרקוב

בשנת הלימודים הנוכחית נפתח באוניברסיטה היגלונית המכון ללימודים יהודיים, בראשותו של פרופ' אדורד דומברובה. המכון החדש הוא המשכו של המרכז לחקר ההיסטוריה והתרבות של יהודי פולין שהיה חלק מהמחלקה ללימודי היהדות במחלקה להיסטוריה.

המכון מאפשר להתרכז אך ורק בלימודי יהדות, ולא כמו שהיה בעבר כשהלימודים היו חלק מלימודי ההיסטוריה הכללית באוניברסיטה. הלימודים כוללים שלוש יחידות: הסטוריה, תרבות וספרות יהודית.

במכון שמשכנו ברחוב יוזפה 19 בקז'ימייז' לומדים היום 150 סטודנטים לתואר ראשון ושני ועוד כ-20 דוקטורנטים, ומועסקים בו 12 מרצים במשרה מלאה ועוד מספר עוזרי הוראה. המכון החדש מתחרה במספר תלמידיו עם שני מרכזים דומים באירופה, בלונדון ופוטסדם. לימודי היהדות בקרקוב החלו כבר בשנת 1984 כאשר באוניברסיטה היגלונית הוקם המכון לחקר ההיסטוריה והתרבות של היהודים בפולין בראשותו של פרופ' יוסף אנדזי גירובסקי. בשנת 2000 הורחבו הלימודים בתחומי היהדות, כחלק מלימודי ההיסטוריה.

המכון ללימודים יהודיים פועל בשיתוף פעולה הדוק עם מספר אוניברסיטאות, מוזיאונים, בתי ספר וקהילות יהודיות בפולין ומחוצה לה. הקשרים החשובים ביותר הם עם אוניברסיטת תל-אביב, האוניברסיטה העברית בירושלים, אוניברסיטת קולג' לונדון, האגודה האירופית ללימודי יהדות, שגרירות ישראל בפולין והקונסול הכללי של ארה"ב בקרקוב.

פרופ' דומברובה מונה מספר סיבות לעליה המשמעותית במספר הסטודנטים המבקשים ללמוד על היהדות. סיבה אחת היא הסקרנות הרבה של האנשים הצעירים באשר לאותו מיעוט שחי בפולין במשך שנים רבות כל כך ותרם לתרבות ולכלכלה, ונעלם; סיבה נוספת היא התחדשות

החיים התרבותיים היהודיים במסגרת פסטיבלים, פולקלור, מוזיאונים ושרידי תרבות יהודית בערים ובעיירות בפולין; גם לגלובליזם וליחסים הטובים בין פולין וישראל יש תרומה רבה לשאיפה של סטודנטים להכיר את העולם היהודי ולבקר במקומות הקדושים לנצרות.

טרם נערך מחקר בין הלומדים במכון על מניעיהם, ולא ניתן לעמוד במדויק על הגורמים שהביאו אותם ללמוד במכון. אולם, משיחות עמם עולות מספר סיבות עיקריות להתמחות הסטודנטים בנושאים אלה, כפי שפרטה אותם ד"ר אדיטה גברון, מרצה במכון, בעת הרצאתה בישראל לפני כחודש. מסתבר כי חלק מהסטודנטים בחרו בלימודים אלה מתוך סקרנות אינטלקטואלית גרידא, אחרים מתוך מניעים רגשיים הנובעים מסימפטיה לתרבות ולחברה. קבוצה נוספת של סטודנטים הם אלה שמקווים לפענח את זהותם הלאומית באמצעות הלימודים, ויש כאלה השואפים להתמחות בלימודי העברית במגמה להשתלב בשוק העבודה המתפתח: חברות ישראליות הפועלות בפולין מבקשות להעסיק יודעי עברית, מוזיאונים כמו מוזיאון גליציה שמבקש להעסיק מדריכים יודעי השפה וכמובן בעקבות העליה במספר התיירים מישראל מתבקשים מדריכים שיודעים לא רק את ההסטוריה אלא גם את השפה.

פרופ' דומברובה מוסיף כי הלימודים במכון הם בין-תחומיים ובנוסף ללימודי ההיסטוריה, תרבות וספרות, עברית ויידיש, הסטודנטים מבקשים להעשיר את הידע שלהם בהיסטוריה של הספרות של יהודי פולין ויהודי התפוצות והיהדות על היבטיה השונים, וכמובן לערוך מחקרים בתחומים אלה.

בין תחומי המחקר הייחודיים מונה הפרופסור את: ההיסטוריה של יהודי קרקוב והתרבות והמורשת של יהדות זו, מוסדות אוטונומיים של הקהילות היהודיות, ההיסטוריה של הזרמים ביהדות על אדמת פולין, ההיסטוריה של ספרות היידיש בשנים 1945-1956, פענוח כתובות יהודיות עתיקות (אפיגרפיה), פרסום של טקסטים יהודיים מוקדמים מפולין ועוד.

המכון החדש מתייחד בתכנית לימודים מגוונת בשונה ממוסדות אחרים המלמדים לימודים יהודיים באוניברסיטאות אחרות בפולין, בכך שזהו המוסד היחיד בפולין המציע לימודים לתואר בוגר, תואר מוסמך ודוקטור בלימודי יהדות ולא כלימודים הנסמכים על תחומים אחרים כגון היסטוריה, שפה או דת.

במבנה החדש עומדים לרשות הסגל והתלמידים למעלה מ-600 מ"ר המאפשרים, בנוסף ללימודים הסדירים, גם מקום לקיים פעילויות חברתיות, התכנסויות מקצועיות וספריה גדולה. מיקומו של המכון בתוך הרובע היהודי לשעבר ובקרבת מוסדות יהודיים יוצר מעין דו-שיח בין העבר להווה ושיתוף פעולה פעיל ומיוחד בין הפעילויות השונות המתקיימות ברובע על ידי ארגונים פרטיים ובין המכון האוניברסיטאי.

על פי המידע המתפרסם באינטרנט אפשר ללמוד לימודים יהודיים לא רק באוניברסיטה של קרקוב אלא גם במרכז ללימודים יהודיים שבאוניברסיטת מריה קרי-סקלודובסקה בלובלין, במחלקה ללימודי עברית באוניברסיטת ורשה וכן במרכז לתרבות ושפות של יהודים באוניברסיטת וורצלב.

המכון ללימודים יהודיים ברחוב יוזפה 19 בלב קז'ימייז' צילום: ד"ר אדיטה גברון

קוראים כותבים

בגליון מס' 72 מחודש דצמבר 2012 התפרסמה כתבה על רישארד אפטה (רישו) שעבודותיו מוצגות במוזיאון ליהדות גליציה בקרקוב ברחוב Dajwor 18

הייתי בחבורה קרובה מאוד לרישו בשנות '41-'42 בויאליצקה (עיר מכרות המלח). הערצנו אותו כגאון לא רק בציור, גם במוזיקה (כנר גדול), גרפיקה וכגרפולוג. הוא היה יפה תואר. באחת הפגישות השבועיות, ממנה נעדרתי, רישו נתן הרצאה בגרפולוגיה. חברתי לקחה ממני דוגמה של כתב יד, ורישו חזה את עתידי - הוא צפה שיהיה בחיי ארוע דרמטי שממנו אצא בחיים. אחרי בריחתי מאשוויץ זכרתי את דבריו, ואותם אני נושאת עד היום.

ב-1942.8.6 הצלחתי עם משפחתי להתחמק מגירוש ממות, אבל הייתי בטוחה שהוא ומשפחתו נרצחו. זכור לי שהגיעו לויאליצקה לאחר שהות קצרה בלבוב וחיו בעוני מחרד.

התרגשתי מאוד מהעובדה שעבודותיו נשמרו 70 שנה ומצאו את מקומם במוזיאון ליהדות גליציה.

גנה רוטר

הני שייר לבית ספירא מבקשת לברר פרטים על בני משפחתה - שרה ספירא לבית ברנד, ילידת 1898, ושני ילדיה: הלנה ילידת 1925 ומרק יליד 1937.

ידוע כי מיד עם תחילת המלחמה האב, ארנסט שפירא, ברח ללבוב, והתוכנית היתה שהאשה והילדים יצטרפו אליו. התוכנית לא צלחה ושרה ספירא ושני הילדים נשארו בקרקוב וככל הנראה הועברו לגטו בפודגוז'ה. לא ידוע מה עלה בגורלם והיכן נרצחו. כל מי שיכול לשפוך אור על גורלם מתבקש לפנות למערכת או בטלפון 03-5490967, 052-3095381 shayer@012.net.il.

הני שייר

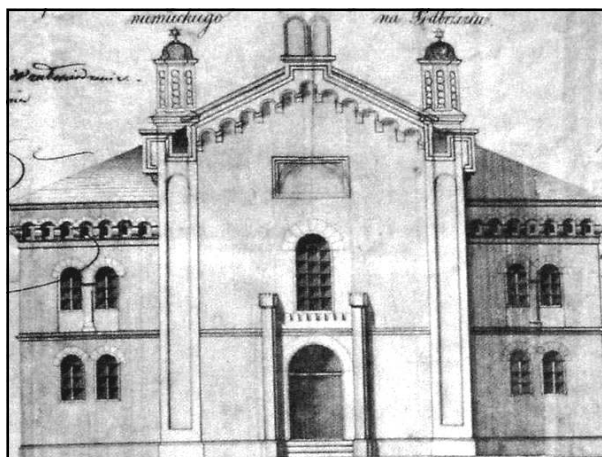

בגליון נובמבר 2012 התפרסמה תמונה של קבוצת הוקי קרח מקרקוב.

השלישי משמאל הוא אבי, ויקטור גולדמן, שהיה שוער הנבחרת.

זאב גולדמן

הטמפל מציין 150 שנה להיווסדו

בימי החנוכה ציינה הקהילה היהודית הפרוגרסיבית בקרקוב, בית יעקב, את יום השנה ה-150 להיווסדו של בית הכנסת. במהלך האירועים לציון הארוע הודלקו נרות חנוכה, שרו שירי חג ונסקרה הפעילות של התנועה הפרוגרסיבית בקרקוב, וכל זאת לאחר הפסקה של כ-67 שנה בפעילות הקהילה הפרוגרסיבית. מאז 2009 קיימה הקהילה למעלה מ-600 אירועים, וחבריה נפגשים באופן קבוע בשבתות ובחגים, ובראש הקהילה עומדת הרבה טניה סגל. לאחרונה גם קיבלה הקהילה את ספר התורה הראשון שלה.

ובאותו הקשר כותב יהודה א. קלאוזנר, יליד קרקוב: "בשנים שאחרי השואה לאבי ז"ל ולי היה מקום קבוע בבית כנסת טמפל בקרקוב - בשורה שנייה מקומות 2 ו-3 מצד ימין של מקום קריאת התורה. בפעם האחרונה שבת הכנסת היה מלא מרוב מתפללים הייתה בראש השנה אחרי מלחמת ששת הימים. באותו חג ראיתי בבית הכנסת אנשים רבים שהכרתי בקרקוב, וזו היתה הפעם הראשונה שראיתם בבית הכנסת. בסוף שנות ה-60 כמעט כולם עזבו את פולין.

וסיפור קטן מאותם ימים: לאבי היה חבר בשם Staskiewicz, בעל חנות מכולת ברחוב כרמליצקה. במכולת היה צלב, אשתו ביקרה כל יום ראשון בכנסיה ובנותיו השתתפו בטקסים נוצריים. אבל בראש השנה אחרי מלחמת ששת הימים הוא ישב בבית הכנסת צמוד לאבי. שאלתי את אבי מה עושה הגוי סטסקיביץ' בבית הכנסת שלנו. קיבלתי תשובה מאוד פשוטה - קוראים לו האובן והוא החון, עלי להמתין עד שיתחיל להתפלל ואז אשמע את התפילה המקצועית שלו שמעולם לא שמעתי. וכך היה. אך זה לא סוף הסיפור. בשנת 1972 ביקרתי בקרקוב ופגשתי את האובן ברחוב. שאלתי לשלומי ועל כך הוא ענה שבעוד שבועיים גם הוא עוזב את קרקוב לבלגיה, שם נשואות שתי בנותיו לחרדים ואשתו כבר שם. זה רק סיפור אחד מתוך חיים של יהודים אחרי מלחמת העולם השנייה בקרקוב."

עוד על זכויותיהם של ניצולי שואה

- משרד האוצר מעניק קצבה חודשית, לפי חוק נכי רדיפות הנאצים, לניצולים שעלו לישראל עד ה-1.10.1953, ושאינם מקבלים קצבת נזקי בריאות מגרמניה ועברו רדיפה מוכרת בתקופת השואה - כגון שהיה תחת הכיבוש הנאצי או בריחה מאותו הכיבוש. מי שמקבל קצבה זו, והוא נזקק, יכול לקבל הטבות נוספות מהחברה להשבת נכסי נספי שואה.
- מי שעלה לאחר ה-1.10.1953 ואינו מקבל קצבה כניצול שואה והיה במחנה או בגטו בתקופת השואה, יכול לקבל קצבה חודשית ממשרד האוצר לפי חוק הטבות לניצולי שואה. מקבל קצבה זו שמקבל גם השלמת הכנסה מהביטוח הלאומי יכול לקבל הטבות נוספות מהחברה להשבת נכסי נספי שואה.
- ניצול שואה שהיה במסתור או בזהות בדויה בתקופת השואה תחת כיבוש נאצי לפחות 6 חודשים ואינו מקבל קצבת נזקי בריאות מגרמניה או

קצבה ממשד האוצר, יכול לקבל קצבה מקרן סעיף 2 של ועידת התביעות של 300 אירו לחודש. מקבל קצבה זו שמקבל גם השלמת הכנסה מהביטוח הלאומי יכול לקבל הטבות נוספות מהחברה להשבת נכסי נספי שואה.

• מי שברח מהכיבוש הנאצי ואינו יכול לקבל קצבה ממשד האוצר כיוון שעלה לאחר ה-1.10.1953, ולא קיבל מעולם כל פיצוי ממקור גרמני, עשוי לקבל מענק חד-פעמי של 2,556 אירו מקרן הסיוע של ועידת התביעות.

• מי שעבד בגטו שלא בכפייה בתקופת השואה יכול לקבל, בנוסף לכל אחת מהקצבות לעיל, גם קצבה סוציאלית מגרמניה בגין עבודה בגטו. לקצבה עשויים להיות זכאים גם השאירים.

• מי שעבד בגטו ולא הגיש תביעה בעודו בחיים, ונפטר לאחר 2002 יורשיו יכולים לתבוע את התשלום שהוא היה אמור לקבל מאותו המועד ועד למותו.